

Suunnitelma ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tukemiseksi vuosille 2014-2016

1. Suunnitelman lakisääteinen perusta

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista annetun lain, ns. vanhuspalvelulain (980/2012) 5 §:n mukaan kunnan on laadittava suunnitelma toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnittelussa on painotettava kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä. Suunnitelma on laadittava osana kunnan strategista suunnittelua. Suunnitelman hyväksyy kunnanvaltuusto ja se on tarkistettava valtuustokausittain.

Suunnitelmassa on:

- 1) arvioitava ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tilaa, ikääntyneelle väestölle tarjolla olevien palvelujen riittävyttä ja laatua sekä ikääntyneen väestön palveluntarpeeseen vaikuttavia tekijöitä;
- 2) määriteltävä tavoitteet ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä ikääntyneelle väestölle tarjottavien palvelujen määrän ja laadun kehittämiseksi;
- 3) määriteltävä toimenpiteet, joilla kunta vastaa 2 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden toteutumisesta, sekä arvioitava voimavarat, jotka kunnassa tarvitaan toimenpiteiden toteuttamiseksi;
- 4) määriteltävä kunnan eri toimialojen vastuut 3 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden toteuttamisessa; sekä
- 5) määriteltävä, miten kunta toteuttaa yhteistyötä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi 4 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tahojen kanssa, joita em. lainkohdan mukaan ovat kunnassa toimivat julkiset tahot, yritykset sekä ikääntyneitä väestöä edustavat järjestöt ja muut yleishyödylliset yhteisöt. (5 §)

Vanhuspalvelulain mukaan kunnan eri toimialojen on toimittava yhteistyössä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi. (4 §)

Kunnan on otettava suunnitelma huomioon valmisteltaessa ikääntyneen väestön asemaan ja iäkkäiden henkilöiden tarvitsemiin palveluihin vaikuttavaa kunnan päätöksentekoa, kuntalain (365/1995) 65 §:ssä tarkoitettua talousarviota ja -suunnitelmaa sekä terveydenhuoltolain (1326/2010) 12 §:n 1 momentissa tarkoitettua raporttia ja hyvinvointikertomusta.

Vanhuspalvelulaissa tarkoitetaan:

- 1) *ikäntyneellä väestöllä* vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä olevaa väestöä;
- 2) *iäkkäällä henkilöllä* henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta. (3 §)

Vanhuuseläkeikä Suomessa on pääsääntöisesti 63 - 68 v. Kansaneläkkeen vanhuuseläkeikä on 65 vuotta.

Vanhuspalvelulain toimeenpanoa tukee Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisema laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi (STM 2013:11). Suosituksen mukaan ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi laadittavan suunnitelman pitää sisältää mm. konkreettisia toimenpiteitä hyvinvoinnin edistämiseksi. Suunnitelmassa on lisäksi kuvattava, miten kunnan eri toimialat, kuten asumis-, kulttuuri-, liikunta-, sivistys- ja tekninen toimi osaltaan tukevat ikääntyneen väestön hyvinvointia ja terveyttä.

Vanhuspalvelulaissa korostetaan iäkkäiden henkilöiden kotihoitoa, kuntoutusta, neuvontaa, palvelutarpeen ennakointia, riskiryhmien huomioimista sekä laadukkaiden, oikea-aikaisten ja yksilöllistä tarvetta vastaavien palveluiden turvaamista sekä iäkkään henkilön osallisuutta palvelutarpeidensa tunnistamiseen ja niiden toteutukseen. Laki on tullut muuten voimaan 1.7.2013, mutta monipuolisen asiantuntemuksen (10 §), vastuutyöntekijän (17§) ja omavalvontaa (23 §) koskevien säädösten osalta laki on tullut voimaan vuoden 2015 alusta.

2. Suunnitelman laatiminen

Tämä suunnitelma on tehty vuosille 2014-2016 eli kuluvan valtuustokauden loppuun. Palveluiden kehittäminen on pitkäjänteistä toimintaa, minkä takia suunnitelmassa on hahmoteltu ikääntyvän väestön palvelutarpeisiin liittyviä rakenteellisia muutostarpeita oleellisilta osin myös tästä eteenpäin.

Suunnitelmaa varten vanhusneuvosto on kartoittanut liitteenä olevan lomakkeen avulla, mitä mieltä ikääntynyt väestö on ikäihmisille suunnatuista palveluista (liite 1). Kartoituksen ajoittuminen kesäaikaan vaikeutti mielipiteiden keruuta. Mikäli kysely olisi toteutettu syys- tai kevätkaudella, tuloksilla olisi ollut laajempi tausta. Koska saadut vastaukset olivat samansuuntaisia, on ne suuntaa-antavina kuitenkin perusteltua ottaa huomioon.

Lisäksi Attendo Oy:n ikäihmisten palveluissa toimivien esimiesten kanssa on käyty läpi ikäihmisille suunnattujen palvelujen tilaa. Attendo Oy:n vuonna 2014 teettämän asiakastutkimuksen tulokset on soveltavin osin huomioitu nykytilan kuvauksessa.

Vanhuspalvelulaki ja laatusuositus on käyty läpi arvioiden sitä, miten Tohmajärven palvelut vastaavat lain velvoitteisiin ja suosituksen linjauksiin. Lisäksi on arvioitu, missä ovat tärkeimmät kehittämiskohteet ottaen huomioon vanhusneuvoston tekemän kartoituksen tulokset sekä Tohmajärven kunnan ja Attendo Oy:n välisessä sopimuksessa sovittu palvelutaso. Näistä pohjatiedoista on hahmoteltu tavoitteet palvelujen kehittämiseksi, määritetty toimenpiteet, aikataulu sekä vastuutahot tavoitteiden saavuttamiseksi. Suunnitelma on laadittu ottaen huomioon Tohmajärven näkökulmasta keskeiset asiat ja paneuduttu erityisesti niihin palveluihin, joiden kehittäminen on ensisijaista lain, laatusuosituksen ja tehdyn kartoituksen perusteella. Vähemmälle huomiolle on jätetty asiat, jotka tehdyn kartoituksen ja olemassa olevan tiedon perusteella ovat lain ja suosituksen edellyttämällä tasolla.

Suunnitelman laatimista on vaikeuttanut epätietoisuus vuoden 2017 alussa mahdollisesti voimaan tulevan sote-järjestämislain sisällöstä.

Vanhuspalvelulain suunnitelmalta edellyttämät tiedot palveluista, tavoitteista, toimenpiteistä, vastuutahoista, aikataulusta ja yhteistyöstä on koottu liitteeseen 2. Voimavaroja ei ole arvioitu euromääräisesti vaan ainoastaan tarvittavina toimenpiteinä.

3. Ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tila ja palvelutarpeeseen vaikuttavat tekijät

Tohmajärven kunnan asukasluku 31.12.2013 oli 4876 asukasta. Yli 63-vuotiaita oli 1300 (26,6 %), yli 75-vuotiaita 580 (11,9%) ja yli 85-vuotiaita 152 (3,1 %). Noin kolmannes väestöstä asuu kunnan keskustaaajamassa Kemiessä. Yli 85-vuotiaista suuri osa asuu Kemiessä Vanhustentaloyhdistyksen rivitaloissa Kotipihan alueella sekä muissa keskustan rivi-, kerros- ja omakotitaloissa. Tilastokeskuksen mukaan väkiluvun ennustetaan kehittyvän seuraavasti:

	2013	2020	2030
väkiluku	4876	4586	4376
yli 63- vuotiaat	1300	1535	1727
yli 75- vuotiaat	580	657	894
yli 85- vuotiaat	152	168	239

Ikääntyneen väestön absoluuttisen määrän kasvu on huomioitava palvelurakenteessa ja investoinneissa. Lisäksi on huomioitava, että väkiluvun vähenemisestä ja väestön ikääntymisestä seuraa, että vuonna 2030 lähes 40 % kunnan asukkaista on yli 63-vuotiaita, ellei muuttoliike muuta oleellisesti väestörakennetta.

Tohmajärvellä ikävakiomaton sairastavuusindeksi on 123,6 (vertailuindeksi koko maa 100). Kun indeksi ikävakioidaan, on indeksi 110,9 tarkoittaen, että sairastavuus on suurempaa kuin vastaavan väestön sairastaminen koko maassa. Maan keskiarvoon verrattuna sairastavuus on hieman vähentynyt 2000-luvulla.

E erityiset terveysongelmat Tohmajärvellä ovat Pohjois-Karjalalle tyypillisesti sepelvaltimotauti, tuki- ja liikuntaelinsairaudet ja mielenterveyden ongelmat. Muistisairaudet lisäävät palvelujen tarvetta ja käyttöä. Tohmajärvellä ikävakioidu dementiaindeksi oli vuonna 2010 99,7 ollen alhaisempi kuin koko maassa, mutta Tohmajärven hyvinvointikertomukseen koottujen tietojen perusteella indeksi on noususuunnassa noudattaen koko maan trendiä. Vuoden 2013 päättyessä Tohmajärvellä oli keskivaikeaa tai vaikeaa muistisairautta sairastavia henkilöitä 122 eli 9,5 % yli 65-vuotiaista, mikä on enemmän kuin koko maassa keskimäärin, jossa vastaava prosenttiluku oli 7,8. Mikäli suhteellinen osuus pysyy nykyisellä tasolla, keskivaikeaa tai vaikeaa muistisairautta sairastavien määrä kasvaa vuonna 2016 noin 130:een, vuonna 2020 noin 150:een ja vuonna 2030 noin

160:een. Tällä hetkellä yli 65-vuotiaista keskivaikeaa tai vaikeaa muistisairautta sairastavista noin kolmannes tarvitsee tehostettua palveluasumista. Mikäli ennusteet toteutuvat, muistisairaudesta aiheutuvien tehostetun palveluasumisen paikkojen tarve kasvaa vuoteen 2030 mennessä noin 20:llä ennakoiden investointi- ja hoitomenojen kustannusten nousua.

Yli 75-vuotiaista asui vuonna 2013 yksin 48,2 %, mikä vastaa valtakunnan keskitasoa. Yksinasuvien määrän arvioidaan lisääntyvän vuoteen 2030 mennessä noin 150 henkilöllä. Tämän tiedon valossa on perusteltua varautua yksin asuvien tukemiseen.

Tohmajärvellä sai vuonna 2013 toimeentulotukea 2,1 % 65 vuotta täyttäneistä. Vertailulukuja muualta maasta vuodelta 2013 ei ole käytettävissä, mutta vuonna 2012 koko maassa toimeentulotukea 65 vuotta täyttäneistä sai 1,4 %, Pohjois-Karjalassa 2,1 % ja Tohmajärvellä 2,2 %. Tämä tarkoittaa, että toimeentulotukea saavien ikäihmisten suhteellinen osuus on Pohjois-Karjalan tasoa, mutta korkeampi kuin maassa keskimäärin.

Säännöllisen kotihoidon, palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen piirissä olevista asiakkaista valtaosa (62,6 %) on pienituloisia tulotason jäädessä alle 1500 euroon kuukaudessa. Köyhyysrajaksi määritellyn tulotason 1170 euroa kuukaudessa alle jää 37 % asiakkaista. Näin ollen suurella osalla ikäihmisistä tulotason niukkuus voi aiheuttaa toimeentulotuen tarvetta hintatason yleisesti noustessa.

Ikääntyvän väestön selviytymisen haasteena on myös yksityisten palveluiden väheneminen ja keskittyminen. Erityisesti asutukseltaan harvenevilla haja-asutusalueilla ikääntyvän väestön selviytymistä vaikeuttaa palveluiden etääntyminen tilanteessa, jossa matkat kauppaan, pankkiin ja naapureihin pitenevät.

4. Ikääntyneelle väestölle tarjolla olevat palvelut ja suunnitelma palvelujen kehittämiseksi

Ikääntyneelle väestölle tarjolla olevat palvelut ja suunnitelma palvelujen kehittämiseksi vuosina 2014-16 on esitetty liitteessä 2. Suunnitelma sisältää tavoitteet, toimenpiteet, aikataulun ja vastuutahot palvelujen kehittämiseksi.

Vanhusneuvosto on osallistunut suunnitelman laatimiseen ja sisällön kommentoimiseen.

5. Yhteenveto keskeisistä kehittämiskohteista

Ikääntyneen väestön palveluiden kehittäminen on pitkäjänteistä, jatkuvaa toimintaa. Tohmajärvellä tavoitteena on kotona asuvien ja säännöllisen kotihoidon piirissä olevien asiakkaiden suhteellisen osuuden lisääminen ja vastaavasti tehostetun palveluasumisen asiakkaiden suhteellisen osuuden vähentäminen.

Lyhyellä aikavälillä keskeisiä kehittämiskohteita ovat vanhuspalvelulain ja saadun palautteen perusteella lääkärivastaanoton ja päivystyksen ajanvarauksen sekä puhelinpalvelun toimivuuden parantaminen. Vanhuspalvelulaki velvoittaa laaja-alaiseen tiedottamiseen ja neuvontaan. Tämä velvoite huomioidaan niin, että ikääntyvälle väestölle laaditaan palveluopas, minkä lisäksi

keskeiset asiat tiedotetaan sanomalehdessä. Lisäksi varmistetaan, että nettisivuja päivitetään säännöllisesti ja että sivut ovat selkeitä ja sisällöltään kattavia.

Käytettävissä olevan aineiston perusteella ikääntyvälle väestölle tarjolla olevien palveluiden rakenne on monipuolinen. Palvelut tuotetaan valtaosin lähipalveluina, joten ne ovat helposti saavutettavissa. Palveluihin ollaan suhteellisen tyytyväisiä. Suuriin muutoksiin ei vaikuta olevan tarvetta suunnitelmavuosina. Tärkeää on kuitenkin suunnitella ja kehittää toimintoja tulevien vuosien haasteisiin vastaamista ennakoiden.

Liite 1   Kartoituslomake

Liite 2   Ikääntyvälle väestölle tarjolla olevat palvelut ja suunnitelma palvelujen kehittämiseksi vuosina 2014-2016